

In memoriam Schmidt Péter (1926-2022)

2022. május 12-én elhunyt Schmidt Péter, a magyar alkotmányjogász társadalom köztisztelőben álló doyenje. Személyében az ELTE ÁJK korábbi dékánját, tanszékvezetőjét és professzorát, a Magyar Alkotmányjogászok Egyesületének alapítóját és első elnökét gyászoljuk.

Schmidt Péter 1926. december 27-én született a Békés megyei Mezőberényben, annak díszpolgára. Az érettségi után 1947-től egyetemi hallgató, 1948 szeptemberében a közigazgatási jellegű képzésre szakosodott Madarász Kollégium lakója. E kollégium igazgatója akkor a későbbi jóbarát és közjogász kolléga, Halász József.

Schmidt Péter életében a népi kollégiumi élmények meghatározóak. Nyugdíjas éveiben a Népi Kollégisták Baráti Körének elnöke, ügyvivője. Véleménye szerint „A népi kollégiumoknak a magyar értelmiségek átalakulásában döntő szerep jutott. A Horthy-rendszer nem hagyott átjárást a társadalmi rétegek között. Az értelmiség belterjes társadalmi csoport volt. A népi kollégiumoknak éppen az lett a politikai küldetése, hogy megkönnyítse a munkás és paraszt gyerekeknek az egyetemi tanulást. Az a tízezer hely, amit biztosítottak számukra, az értelmiség jelentős megújulását jelentette. Ebbe a tízezerbe tartoztam én is.”^[1]

Schmidt Péter mindig is támogatta a jogi kar kollégiumait, visszatérő vendége volt a Budaörsi úti Kollégiumnak, amely 1976-ban a kollégium Kiváló Oktatójává fogadta. Dékánként (1980-1983) a Bibó István Szakkollégium egyik alapítója. Az egyetemet 1951-ben summa cum laude végezte el, ugyanezen év júniusától az Államjogi Tanszék tanársegédje, 1976. július 1-től professzora. A Tanszéktől sohasem szakadt el, jelentős kutatói kitérői (MTA Állam és Jogtudományi Intézete 1956-1967, MSZMP Társadalomtudományi Intézete 1977-1980) idején is oktatott másodállásban.

A „társtudban”, egy kiváló kutatóműhely, a demokrácia kutatócsoport vezetője (pl. Bihari Mihály, Gombás Csaba, később Kéri László, Stumpf István és sokan mások). Itt kerül közel a politikatudományhoz. A Magyar Politikatudományi Társaság alapító tagja, elnöke, az önálló politikatudomány egyik úttörője. 1994-ben a Társaság neki ítélte oda a Bibó-díjat. Bibó-díjas előadása stílusosan a hatalmi ágak megosztásának aktuális problémáiról szólt.^[2] Bibó Istvánt nagyon tisztelte, kiderül mindez a *Bibó István, a jogtudós* c. írásából.^[3]

[1] Körösi Koppány interjúja: Ember, Schmidt Péter, Közpolitika, 1995. február.

[2] Schmidt Péter (1995): A hatalmi ágak megosztásának aktuális problémáiról. In: *Politikatudományi Szemle*. 1995/2. sz., 5-19.

[3] Schmidt Péter (2001): Bibó István, a jogtudós. In: *Gyomaendrődi Népi Krónika*. 2001/2. sz., 6-9.

Visszatérve az egyetemre, Schmidt Péter az 1970-es, 80-as években az alkotmánybíróvá való választásáig a jogi kar meghatározó professzora, dékánása után az ELTE Aranyérem tulajdonosa. Dékánása idején nemcsak a Bibó Kollégiumot, hanem a belépő fiatal oktatók törekvéseit is felkarolta.

1981-ben jelent meg a „FIÓK” *Műhelytanulmányai* első kötete. Ennek előszavában a dékán leírja, hogy az egyetem megújíthatósága mindig összekapcsolódott a nemzedékváltásokkal is, az új, fiatalabb korosztály jelentkezése új eredmények, felfogások megjelenésével is jár, amit támogatni kell.^[4]

Schmidt Péter a hallgatók által tisztelt és szeretett professzor volt, előadásai „teltházzal” mentek. Nem véletlen, hogy a hallgatók többször (elsőször 1975-ben) a kar kiváló oktatójává választották. Gondolkodásra, összefüggések megértésére tanított. Megkövetelte a tételes jog ismeretét, ugyanakkor a társadalmi-politikai viszonyok egészében láttatta a jogot.

Mindig nagy fontosságú volt számára a korszerű írott tananyag. Az 1973-74-ben szerkesztésében megjelent *Magyar Alkotmányjog* (már nem államjog!) című jegyzet a tételes jog ismertetése mellett már nagyobb hangsúlyt helyezett az alkotmányjogi szemléletmódra, az állampolgári jogokra és a politológiai összefüggésekre. Tanári crédója volt: „alkotmányjog címén a hallgatóknak meghatározott jogi szemléletet kell megtanulniuk és nem a tételes jogi dogmatikát. Mindezzel nem kívánjuk tagadni a tételes jog ismeretének szerepét a jogász nevelésben, de az alkotmányjogban, mint diszciplínában feltétlenül alárendelt az alkotmányjogi nézőpontok tanításának.”^[5]

Szerkesztője *Az alkotmányosság alapjai* című tankönyvnek (Kossuth, Budapest, 1989), és szerzője az alkotmányos rendszerváltozás utáni első alkotmányjogi tankönyvnek (*Alkotmánytan, Századvég*, 1992), amelyben kedves témájával, az alapvető emberi jogokkal foglalkozik.

Tanítványai korrekt és következetes vizsgáztatóként ismerték. Megszámlatlanul sok jogász értelmiségit tanított és vizsgáztatott.

Egy tanárról az mond el legtöbbet, hogy egyáltalán vannak-e tanítványai, nyomott hagyott-e tanítványai. Schmidt Péter tanítványaként mondhatom, hogy igen, és ennek a tanári habitusnak mélyebb, emberi gyökerei vannak. Ön-életírásából idézem Őt: „egy pedagógus »embermivolta« nagyon sok mindenben múlik, ezek között is elsősorban azon, hogy mennyire képes közel kerülni tanítványaihoz”.^[6]

Igen, Péter közel tudott kerülni hozzánk, körülötte mindig kiváló diákkör szerveződött, akik a magyar alkotmányjogtudomány meghatározó alakjai lettek (pl. Halmai Gábor, Pokol Béla, Szalay Péter, Szegvári Péter, Tölgyessy Péter). Önletrajzi írása őszinte tükörkép és generációjának is monográfiája egyben.

[4] Mezey Barna, Nagy Boldizsár (szerk.) (1981): *Fiatal oktatók műhelytanulmányai*. ELTE, Budapest. 5-6.

[5] Schmidt Péter (1975): Az alkotmányjog oktatásának szerepe és jelentősége a jogi felsőoktatásban. In: *Az állam és jogtudományok fejlődése*. ELTE, Budapest. 133.

[6] Schmidt Péter (2008): Önarckép. In: Schmidt Péter (szerk.) (2008): *A politikai átalakulás sodrában*. Századvég Kiadó, Budapest. 19-59.

Schmidt Péter tudósként, tudományos kutatóként döntően három kérdéssel, a képviselő lényegével és a választójoggal, az állampolgári alapjogokkal, valamint az államiság, a demokrácia kérdésköreivel foglalkozott. A 80. születésnapjára átadott tisztelegő kötet közli publikációjának jegyzékét, amely visszaigazolja a fenti megállapítást.^[7]

Az említett három témában számos gondolatébresztő írást publikált, amelyek – a korba visszahelyezve – ízig-vérig reformgondolatok voltak. Ezeket a legfontosabbnak tartott írásokat a *Szocializmus és államiság* című könyvében foglalta össze.^[8] A cikkek közös nevezője az állam szerepe. A szerző szerint a szocialista állam nem bírhat korlátlan társadalmi hatókörrel. S íme néhány reformgondolat: „az állampolgári jogok a szocialista társadalmakban is az állam cselekvéseinek korlátai, a társadalom államtól elhatárolt mozgásának garanciái”. A képviselő tartalmával kapcsolatban pedig több írásában visszatér, hogy az Országgyűlésnek és a helyi tanácsoknak plasztikusabban kell kifejezniük azokat a vélemény- és érdekkülönbségeket, amelyek a társadalomban kifejeződnek. Ez a gondolat már egyértelmű nyitást jelent a politikai pluralizmus irányába.

Tudományos írásaira a gondolatgazdagság, a kritikus szellem és az érhető, tiszta stílus jellemző. Különösen jó példa erre *A magyar parlamentarizmus ma c.* írása, amely a Juan. J. Linz és Donald L. Horowitz-vitához (elnöki rendszer vagy parlamentarizmus) szólott hozzá elsőként a Politikatudományi Szemle hasábjain.^[9]

Schmidt Péter intenzíven jelen volt a tudományos közéletben, számos konferencia résztvevője. Aktív szereplője a rendszerváltozást közvetlenül megelőző éveknek is, országosan ismert médiaszereplő, akire nem lehetett nem odafigyelni (1981-ben a Rádió Nívódíj tulajdonosa).

Azok közé sorolhatjuk őt, akik reformerként előkészítették az alkotmányos rendszerváltozást, akik segítették kinyitni az öklöt. Akkor szólaltak meg, amikor ideje volt a szónak. Ők a tevéleges résztvevők, a sok-sok meglapuló későbbi forradalmár és megélhetési politikussal szemben.

Jól emlékszem Péter egyik mondására ezekből az évekből, amely az alkotmányjogász, a többpártrendszerig eljutó ember vallomása is egyben: „ha egy kapura megy a játék, nincs értelme a játékszabályoknak”.

Több ilyen szállóigévé váló mondása volt, az 1985-ös választásokon bevezetett kötelező kettős jelölés rendszeréről csak ennyit jegyzett meg: „demokráciára kötelezni jogilag nem lehet”.

Schmidt Péter 1990 és 1996 között az első Alkotmánybíróság tagja, mintegy kétszáz alkotmánybíróági határozat előadó bírója, ebből közel ötven a Magyar Közlönyben is publikált határozat. Az általa jegyzett határozatok közül

[7] Fűrész Klára – Kukorelli István (szerk.) (2006): *Ünnepi kötet Schmidt Péter egyetemi tanár 80. születésnapja tiszteletére*. Rejtjel Kiadó, Budapest.

[8] Schmidt Péter (1984): *Szocializmus és államiság*. Kossuth Kiadó, Budapest. 117-148.

[9] Schmidt Péter (1992): A magyar parlamentarizmus ma. In: *Politikatudományi Szemle*. 1992/1. sz. 167-173. Ugyanaz a tanulmány több más írásával együtt megtalálható az 5. lábjegyzetben idézett kötetében.

kiemelhető például a 2/1993. (I.22.) alkotmányértelmező AB határozat, amely a palamenti demokrácia védelmében kimondta, hogy „a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjében a népszuverenitás gyakorlásának elsődleges formája a képviselőlet”.^[10]

Schmidt Péter különvéleményeiben is a közjogász szakmai elhivatottsága fogalmazódik meg a láthatatlan alkotmány koncepciójával szemben. A halálbüntetés eltörléséről szóló 23/1990. (X. 31.) alkotmánybírósági határozathoz fűzött rövid és tömör különvéleménye szerint e döntés nem az Alkotmánybíróság, hanem az alkotmányozó hatalommal rendelkező Országgyűlés joga és kötelessége.^[11] Ezt a különvéleményét mind a mai napig gyakorta idézik a jogtudományban.^[12]

A 48/1991. (IX. 26.) AB határozathoz fűzött közös különvéleményben is óv a túlzott aktivizmustól, meggyőződése szerint az Alkotmánybíróságnak nincs felhatalmazása az alkotmányértelmezés keretében az alkotmányozásra.^[13]

Az *Alkotmánybírák talár nélkül* című kötetben így válaszol arra a kérdésre, hogy az intézmény beváltotta-e a hozzá fűzött reményeket: „Alapvetően igen. A kormány és a kormánypártok hatalma elé korlátokat állított. Az Alkotmánybíróság 1990-től komolyan vette az alkotmányosságot védő szerepét. Sólyom László elnök vezetésével a többség olyan alkotmányvédelmet alakított ki, amely nem a hatályos alkotmány szövegén, rendelkezésein nyugodott, hanem az európai alkotmányossági eszmények védelmét jelentette. Ez hatalmának kiterjesztésével járt. A kiterjesztett alkotmányértelmezést egyébként a magyar alkotmány állapota is indokolta.”^[14]

Schmidt Péter puritán és szeretetreméltó ember volt, akit nem szédített meg semmilyen funkció, mert a feladatok érdekelték, akivel jókat lehetett beszélgetni és jó társaságban jókat énekelni. Egyéniségéből következik, hogy 1997-től távolabb húzódtól az oktatástól, a tudománytól, a közélettől, bár a kapcsolat sohasem szakadt meg.

„1997-ig terjedt a közéletben való részvételem. Nyugdíjazásommal a folyamatokból kikerültem. Ez részben objektív okokkal magyarázható, részben tudatosan vállalt kívülre kerülés. Úgy érzem, egy új világ jött el, amelyik túllépett rajtam. Nem kívánok részt venni abban a tülekedésben, amely 'a világ újra felosztásáért' folyik. Megnyugvást számomra az jelent, hogy mindenkor mertem új gondolatokért kiállni. Az aztán más kérdés, hogy ezeket a kortársak és talán a jövő – mondhatnám: a történelem – hogyan fogja elbírálni.”^[15]

[10] ABH. 1993, 33.

[11] ABH. 1990, 94-95.

[12] Szontagh Veronika Anna (2021): Egy népszerűtlen döntés társadalmi fogadtatása – kriminológiai nézőpontból. A 23/1990. (X. 31.) AB határozat elemzése. In: Gyórfi Tamás – Kazai Viktor Zoltán – Orbán Endre (szerk.): *Kontextus által világosan: A Sólyom bíróság antiformalista elemzése*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 141-161.

[13] ABH. 1991, 206-209.

[14] Sereg András (2005): *Alkotmánybírák talár nélkül*. KJK-Kerszöv, Budapest. 153.

[15] Ld. uo.

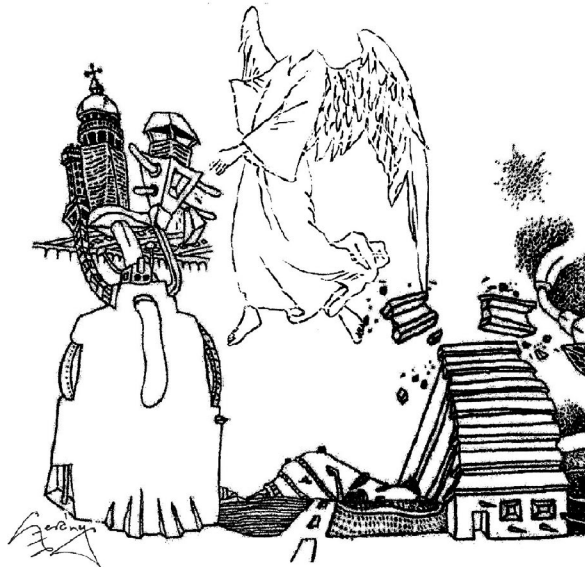
Vannak emberek, tanáregyénségek, akik meghatározóak életünkben. Schmidt Péter számomra ilyen. Az egyetem befejezése után határozott szándékom volt – már családos emberként – hazatérni. Sohasem felejttem el azt a sorsfordító emberi beszélgetést 1976 első napjaiban, a Bécsi Sörözőben, amikor Schmidt Péter meghívott a tanszékre. Nem lehetett nemet mondani, s bár kezdetben félttem a feladattól, sohasem bántam meg döntésemet. Péter olyan „főnök” volt, akit mindenkinek kívánhatok. Utálta a bürokráciát, a tartalmi kérdések érdekelték. Demokratikus és toleráns tanszékvezető volt, akit az sem zavart, ha más az ember világnézete, és nem kíván feltétlenül belépni az élcsapatba. Jó hangulatot teremtett a tanszéken, és jó hangulatúak voltak a kihelyezett tanszéki értekezletek is, akár a Ráckevei Duna-ágon, akár Leányfalun, Takács Imre vagy Sári János birtokain tartottuk azokat.

Péter bölcs ember volt. Értelmes életet élt, elszórta a magot, alkotott és hatott. A magyar közjogtudomány jeles és műhelyteremtő alakja, aki tovább él tanítványaiban.

Köszönöm a sok négyszemközti beszélgetést (a tanszéken, Nagykovácsiban, Gyomaendrődön és sok más helyen), a barátságodat, a Mesterem és példaképem maradsz. Örülök annak, hogy sokadmagammal (a mi generációnkból például Dezső Mártával, Fűrész Klárával, Holló Andrással, Somogyvári Istvánval) a tanítványod lehettem.

2022. május 20.

Kukorelli István
egyetemi tanár

Szerényi Gábor, *Elszálló lélek*

Szerényi Gábor, *Tagállam kontra tagállam*